

OGAHIY G‘AZALLARIDA “ISHQ SAVDOSI” VA “BOZOR” METAFORASINING IQTISODIY TALQINI

Abdujabborova Munisabonu Abdufattox qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti 2-bosqich talabasi

E-mail: munisaabdujabborova06@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Xasanova Shaxzoda Sarvarovna**

Kirish. XIX asr o‘zbek mumtoz adabiyotining yirik vakili bo‘lgan Ogahiy g‘azallarida ishq mavzusi yetakchi o‘rin egallaydi. Shoir ko‘pincha ishqiy kechinmalarni turli metaforalar orqali ifodalaydi. Shulardan biri – “ishq savdosi” iborasidir.

Mazkur maqolada “ishq savdosi” metaforasi iqtisodiy nuqtai nazardan talqin qilinadi. Maqsad – savdo tushunchasining badiiy matndagi qo‘llanishini iqtisodiy kategoriya sifatida tahlil qilishdir.

Metodologiya. Tadqiqot jarayonida matn tahlili va qiyosiy usuldan foydalanildi. “savdo”, “bozor” kabi tushunchalar iqtisodiyot nazariyasidagi ma‘nosi bilan solishtirildi hamda ularning g‘azaldagi ramziy mazmuni ochib berildi.

Natija. Tadqiqotda Ogahiyning ishq mavzusidagi g‘azallaridan misollar asos sifatida olindi. Jumladan, quyidagi misralar tadqiqot obyekti bo‘ldi:

“Ul oyning ishq savdosi oning boshidin oshibdur...1”

Bu misrada “ishq savdosi” iborasi aniq metaforik tasvir sifatida ishlatilgan. Iqtisodiyotda “savdo” – mahsulot yoki xizmat almashinuvi jarayoni² bo‘lsa, bu g‘azalda oshiq o‘z yuragini va vaqtini ishq yo‘lida sarflaydi. Bu iqtisodiy nuqtai nazardan investitsiya³ga o‘xshash jarayondir: oshiq o‘z resurslarini kelajakdagi foyda – tuyg‘u umidida tikadi. Shuningdek, natija oldindan aniq emas, bu esa risk⁴ tushunchasiga mos keladi. Ishqda visol bo‘lishi ham, hijron (ajralish) bo‘lishi ham mumkin – bu esa foyda va zarar kabi iqtisodiy kategoriyalarni eslatadi.

“Necha ko‘b desa hazyon, Ogahiy, har kecha tong yo‘qkim, Ul oy savdosi fikri birla oning aqli choshibdur.5”

1 Ogahiy. Ogahiy tomonidan yozilgan g‘azallari / Ogahiy. – Xiva: Qo‘lyozma, XIX asr. – B.1.

2 Savdo – tovarlar va xizmatlarni sotish va sotib olish jarayoni, bozor muhitida almashuvni tashkil etuvchi asosiy faoliyat turi. – Iqtisodiy atamalarning izohli lug‘ati / SH.I. Mustafakulov, O.A. Raximberdiyev, M.Sh. Egamberdiyeva. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2019. – B. 125.

3 Investitsiya – resurslarni (pul, vaqt, kapital) iqtisodiy foyda yoki daromad olish maqsadida jamiyat yoki sub‘yekt faoliyatiga yo‘naltirish jarayoni. – Bektemirov A.B., Ruzibayeva N.X., Karjavova X.A. Investitsiya va innovatsiyalar : darslik. – Samarqand: STEP-SEL MChJ, 2023. – B. 157.

4 Risk – faoliyat yoki qaror natijasining noaniqligi bilan bog‘liq yo‘qotishlar yoki kutilgan daromad darajasidan past bo‘lish ehtimoli. – O‘sha manba. – B. 233.

5 Ogahiy. Ogahiy tomonidan yozilgan g‘azallari / Ogahiy. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va San‘at nashriyoti, 1971. – B. 45.

Bu satrda ham “savdo” badiiy obraz sifatida ishlatiladi. Shoirning fikricha, oshiqning fikri doimo yor savdosida bo‘lib, bu fikr uning aqlini band etadi. Bu yerda qalb bozoriga qarash – bozor iqtisodiyotidagi talab⁶ va taklif⁷ prinsipiga o‘xshaydi: oshiq o‘z e‘tiborini yagona “mahsulot”ga (yor iziga) yo‘naltiradi.

Ikkala misrada foydalanilgan “savdo” va “bozor” kabi iboralar iqtisodiy tushunchalarga aniq ishora qiladi, lekin ularni to‘g‘ridan-to‘g‘ri iqtisodiy jarayon deb qabul qilish shart emas. Shoir mazkur terminlarni badiiy metafora sifatida ishlatib, inson tuyg‘ularini iqtisodiy mexanizmga o‘xshash jarayon orqali tasvirlaydi. Natijada Ogahiy g‘azallarida uchraydigan iqtisodiy terminlar son jihatdan ko‘p bo‘lmasa ham, ularning metaforik roli muhimdir. Ular ishq jarayonini iqtisodiy model orqali tushunishga yordam beradi – ya‘ni investitsiya, risk, foyda va aql bilan bog‘liq fikrlarni badiiy ifoda orqali yetkazadi.

Muhokama. Natijalar ko‘rsatdiki, Ogahiyning g‘azallarida “savdo” va “bozor” obrazlari muhim o‘rin egallaydi. Bu obrazlar insoniy munosabatlarni iqtisodiy jarayonlarga qiyoslashga yordam beradi. Masalan, oshiq o‘z qalbini sevgi yo‘liga tikib, uni “savdo” jarayoni bilan solishtiradi. Bu jarayonda qalb resurs sifatida ishlatiladi va natijaning oldindan noaniqligi mavjud bo‘ladi.

Shuningdek, “bozor” tasviri g‘azalda munosabatlarning tashqi muhitini ifodalaydi. Qalb bozorida oshiq o‘z his-tuyg‘ularini “sotadi” yoki “oladi”, bu esa bozor mexanizmini eslatadi. Shu tarzda, g‘azal orqali iqtisodiy jarayonlar badiiy tasvir bilan ifodalanadi, va talaba darajasida bu yondashuv tushunchalarni oson tushunishga yordam beradi. Ogahiyning g‘azallari nafaqat adabiy ahamiyatga ega, balki iqtisodiy tushunchalarni badiiy misollar orqali o‘rganish uchun ham foydali vosita sifatida xizmat qiladi. Talabalar “savdo” va “bozor” kabi tushunchalarni badiiy matn kontekstida eslab qolishlari osonlashadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Ogahiyning g‘azallarida “savdo” va “bozor” obrazlari nafaqat badiiy, balki iqtisodiy kontekstda ham ahamiyatlidir. “Savdo” orqali oshiq o‘z qalbini sevgi yo‘liga sarflashi, resurslarni kelajakdagi foyda uchun yo‘naltirish jarayoniga o‘xshash tarzda ifodalanadi. “Bozor” tasviri esa munosabatlarning tashqi muhitini ko‘rsatadi va o‘zaro almashinuv mexanizmini eslatadi. G‘azallar orqali iqtisodiy tushunchalarni badiiy misollar bilan tushuntirish mumkin. Bu yondashuv talabalarga “savdo” va “bozor” tushunchalarini yanada tushunarli va esda qolarli qilish imkonini beradi. Ogahiyning g‘azallari adabiy ahamiyatga ega bo‘lish bilan birga, iqtisodiy bilimlarni mustahkamlashda ham foydali vosita sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bektemirov A.B., Ruzibayeva N.X., Karjavova X.A. Investitsiya va innovatsiyalar: darslik / A.B. Bektemirov va boshqalar. – Samarqand: STEP-SEL MChJ Nashriyoti, 2023. – 482 b.
2. SH.I. Mustafakulov, O.A. Raximberdiyev, M.Sh. Egamberdiyeva. Iqtisodiy atamalarning izohli lug‘ati: tushunchalar – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2019. – B. 98–143.

6 Talab – iste‘molchilarning ma‘lum narx darajasida ma‘lum muddatda sotib olishga tayyor bo‘lgan tovar yoki xizmatlar miqdori. – O‘sha manba. – B. 142.

7 Taklif – ishlab chiqaruvchilarning ma‘lum narx darajasida ma‘lum muddatda sotishga tayyor bo‘lgan tovar yoki xizmatlar miqdori. – Iqtisodiy atamalarning izohli lug‘ati / SH.I. Mustafakulov va boshq. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2019. – B. 143.

3. Ogahiy. Ogahiy tomonidan yozilgan g‘azallari / Ogahiy. – Xiva: qo‘lyozma, XIX asr.
4. Ogahiy. Ogahiy tomonidan yozilgan g‘azallari / Ogahiy. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va San‘at nashriyoti, 1971.
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Investitsiya> (uz.wikipedia.org)
6. https://pedagoglar.org/02/article/view/3223?utm_source=m